

ΝΕΟΣ ΕΛΛΗΝΟΜΝΗΜΩΝ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΣΥΝΤΑΞΕΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ

ΥΠΟ

ΣΠΥΡ. Η. ΛΑΜΠΡΟΥ

11

1914

ΦΩΤΟΤΥΠΙΚΗ ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ * 1969 * RÉIMPRESSION ANASTATIQUE
ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΒΑΣ. Ν. ΓΡΗΓΟΡΙΑΔΗΣ ★ BAS. N. GRÉGORIADES

Ε.Υ.Δ. Ε.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 1969

Σωκρ. Β. Κουγέα Δ. Φ. Καθηγητοῦ ἐν τῷ Πρωτοῦν Γυμνασίῳ Ὁ Καισαρείας Ἀρέθας καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ. Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς πρώτης ἀναγεννήσεως τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων ἐν Βυζαντίῳ. Ἐν Ἀθήναις, 1918. Βιβλιοπωλεῖον Ἐλευθερουκαί Μπάρτ. Εἰς 8ον, σελ. ια', 161.

Πρὶν ἢ ἀναλύσωμεν τὸ ἔργον τοῦ κ. Κουγέα καὶ συγχαρῶμεν αὐτῷ ἐπὶ τῇ ἐπιτυχίᾳ αὐτοῦ αἰσθανόμεθα τὴν ἀνάγκην νάπονεύωμεν εἰς τὸν εὐγνώμονα μαθητὴν τὰς θερμὰς ἡμῶν εὐχαριστίας ἐπὶ τῇ εἰς ἡμᾶς ἀφιερῶσει τοῦ ἐξαιρετοῦ τούτου δοκιμίου ἐπ' εὐκαιρίᾳ τῆς εἰκοσιπεντατηρίδος τῆς καθηγήσεως ἡμῶν.

Ἀληθῶς συγχαρητηρίων θερμῶν εἶνε ἄξιος ὁ κ. Κουγέας ἐπὶ τῇ προκειμένῳ ἡμῖν πρώτῳ μεγάλῳ αὐτοῦ ἔργῳ μετὰ προγενεστέρως μονογραφίας, δι' ὧν εἶχεν ἀποδείξει τὸ μεθοδικὸν τῆς ἐργασίας καὶ τὴν ἐπιτυχή ἐξερεύνησιν τῆς ἀρχαίας παραδόσεως ἐν τοῖς βυζαντιακοῖς χρόνοις. Δικαίως δ' ἐστρεψε τὴν προσοχὴν εἰς ἄνδρα, περὶ οὗ, ἀξίου ὄντος νὰ καταλάβῃ ὑπέροχον θέσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀρχαίας φιλολογίας, μόνον ἀπὸ βραχέος χρόνου ἤρχισε νὰ γίνηται ὁ προσήκων λόγος.

Πράγματι ὁ Πατριεὺς Ἀρέθας, ὁ διὰ τῆς παιδείας αὐτοῦ διακριθεὶς καὶ ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱεραρχίᾳ ἀξιωθεὶς τῆς τιμῆς νάναδιδασθῆ εἰς τὸ ἀξίωμα μητροπολίτου Καισαρείας καὶ πρωτοθρόνου, ἦτο μὲν ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις γνωστὸς ὡς κτήτωρ ἐπιμελῶς γεγραμμένων κωδίκων, κατὰ μικρὸν δὲ μόνον ἤρχισε γνωριζόμενος καὶ ὡς σχολιαστῆς ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἀρχαίων κειμένων, διὰ δὲ τὴν ὑπέροχον αὐτοῦ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ θέσιν καὶ τὴν ἐν τῇ φιλολογικῇ παιδείᾳ σημασίαν ἐφείλκυσε σὺν τῷ χρόνῳ τὴν προσοχὴν οὐ μόνον τῶν θεολόγων, ἀλλὰ καὶ τῶν φιλολόγων.

Ἦδη δὲ πρὸ τριάκοντα ἐτῶν ἐξ ἀφορμῆς τῶν μελετῶν αὐτοῦ περὶ τῶν Ἑλλήνων Ἀπολογητῶν ἀπεφάνθη ῥητῶς ὁ κ. Harnack τάδε: «Αἱ ἐρευναι τῶν χειρογράφων με ὠδήγησαν ἐν τέλει εἰς τὸν ἐπίσκοπον Καισαρείας Ἀρέθαν καὶ εἰς τὰ σπουδάζματα αὐτοῦ. Ἰδιαιτέρην αἰσθάνομαι χαρὰν νάνανεώσω τὴν μνήμην τοῦ λησιμονυμέγου τούτου λογίου, λυποῦμαι δὲ μόνον, ὅτι δὲν κατώρθωσα νὰ ἐκτείνω τὰς περὶ αὐτοῦ μελέτας μου εὐρότερον ἢ ὅσον ἐνταῦθα συμβαίνει».

Ἐν ᾧ δὲ οὕτως ὁ Harnack ἀπεκάλυπτε τὴν ἀξίαν τοῦ Ἀρέθα ὡς θεολόγου, ἡ ὁσημέρτι προῖοῦσα κριτικὴ ἐξέτασις τῆς φιλολογικῆς

παραδόσεως ἀνεδείκνυε κατ' ὄλιγον τὴν σημασίαν τοῦ ἐπισκόπου τῆς Καισαρείας ὡς συλλογῆς ἀρχαίων κωδίκων, ὡς ἐπιμελομένου τῆς παρασκευῆς νέων διορθωμένων ἀντιγράφων, ὡς ἀπανθιστοῦ καὶ σχολιαστοῦ. Ἐνεκα δὲ τῆς ποικίλης αὐτοῦ ἀσχολίας περὶ τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν καὶ πλείστους συγγραφεῖς τῆς ἐκκρίτου ἀρχαιότητος ἐδίδετο ἀφορμὴ εἰς πολλοὺς τῶν νεωτέρων φιλολόγων νὰ μελετήσωσιν ἔστω καὶ σποράδιον τὸ κατ' ἀρχὰς τὰ κατ' αὐτὸν, καὶ ἐγεννήθη βαθμηδὸν ἡ ἀνάγκη τῆς λεπτομερεστερας ἐξερευνησεως τῶν κατὰ τὸν βίον τοῦ σοφοῦ ἱερέα καὶ τὸ ἔργον αὐτοῦ καὶ τῆς ἐκδόσεως ἀπάντων τῶν σωζομένων αὐτοῦ, ἅτινα ὁσημέραι ἀπεκαλύπτοντο ἀφθονώτερον. Τοῦ δ' ἔργου τούτου κατήρξατο ἐπιλαμβανόμενος ὁ Γερμανὸς καθηγητῆς Oskar von Gebhardt, ἐπιδοθεὶς εἰς τὴν ἀντιγραφὴν τῶν ἐν τῷ ὑπ' ἀρ. 315 (Βλαδιμήρου 441) κώδικι τῆς Συνοδικῆς βιβλιοθήκης τῆς Μόσχας σωζομένων εἰκοσιτριῶν πραγματειῶν τοῦ Ἀρέθα, ἀπολογητικῶν, ἐρμηνευτικῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ κανόνων τῆς ἐκκλησίας, δογματικῶν ἢ ἀντιρρητικῶν, ἐνὸς λιθέλλου, δύο ῥητορικῶν λόγων καὶ τριάκοντα τριῶν ἐπιστολῶν. Δυστυχῶς ὁ πρόωρος θάνατος τοῦ Gebhardt ἀνέκοψε τὸ ἔργον, καὶ τὰ ἀντίγραφα αὐτοῦ κατετέθησαν εἰς τὴν ἐν Βερολίῳ Βασιλικὴν βιβλιοθήκην. Ἡ δὲ μεγάλη ἐλευθεριότης, μεθ' ἧς ἐπετεύχθη ἡ ὑπὸ τοῦ κ. Κουγέα μελέτη τῶν ἀντιγράφων τούτων, ὑπῆρξεν ἡ κυρία διευκόλυνσις ἡ ἀγαθοῦσα αὐτὸν εἰς τὸ προκειμένον ἔργον καὶ ἡ καταστήσασα δυνατὴν ἦδη καὶ πρὸ τῆς δημοσιεύσεως τοῦ προκειμένου ἔργου τὴν σύνταξιν ἀξιολόγου μελέτης ἐπιγραφομένης «Αἱ ἐν τοῖς σχολίοις τοῦ Ἀρέθα λαογραφικαὶ εἰδήσεις» (ἐν τῇ Λαογραφίᾳ Τόμ. Δ' σ. 236-269). Ἐτι δὲ μᾶλλον προήχθη τὸ ὕλικόν αὐτοῦ, πλὴν τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν ἐκ τοῦ κώδικος Εἰκοσιφινίσεως ἐκδοθεισῶν 26 ἐπιστολῶν τοῦ Ἀρέθα μετὰ τῆς περὶ τετραγαμίας ἐκθέσεως τοῦ πατριάρχου Νικολάου καὶ τῆς ὑφ' ἡμῶν ἐκδοθείσης πρὸς τὸν Ἀρέθαν ἐπιστολῆς τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ Νικήτα (Νέος Ἑλληνομνήμων Τόμ. Η' σ. 301 κ. ἐ.), ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ κ. Κουγέα ἐπιτυχοῦς ἀναγνωρίσεως νέων ἀγνώστων λόγων τοῦ Ἀρέθα ἀνωνύμως σωζομένων ἐν τῷ ὑφ' ἡμῶν περιγραφέντι Μαρκιανῷ 524 (Νέος Ἑλληνομνήμων Η' σ. 1 κ. ἐ., 123 κ. ἐ.).

Ἐπὶ τῇ βάσει πασῶν τούτων τῶν προεργασιῶν συνετάχθη ἡ προκειμένη συγγραφὴ μετὰ θαυμαστῆς ὄντως καλυπταγνώσεως ἡ μᾶλλον

παγγνωσίας πάντων τῶν πρότερον γραφέντων περὶ Ἀρέθα καὶ μετὰ πολλῆς μεθόδου περὶ τὴν ἔρευναν καὶ μέχρις αἰδημοσύνης βαινούσης ἐπιφυλακτικότητος ἐν τῇ ἐκθέσει πλείστων ὄσων νέων πορισμάτων, ἴων τινα, ὅσον καὶ ἂν φαίνωνται τολμηρὰ, στηρίζονται ὁμοῦ ἐπὶ ἀδρῶν καὶ πειστικῶν ἐπιχειρημάτων.

Ὁ συγγραφεὺς διαίρει τὴν ὕλην αὐτοῦ εἰς τρία κεφάλαια· α') Βιογραφικά, β') Συγγράμματα τοῦ Ἀρέθα καὶ γ') Βιβλιοθήκη καὶ βιβλιογραφικὸν ἐργαστήριον τοῦ Ἀρέθα. Ἐν Ἐπιμέτρῳ δ' ἐκδίδονται τρεῖς βῆτορικαὶ ὁμιλίαι τοῦ πρωτοθρόνου, περὶ ὧν παρατηρεῖ ὁ κ. Κουγέας, ὅτι ἡ ἐκδοσις, γινομένη ἐκ τῶν ἀντιγράφων τοῦ Gebhardt, οὐδαμῶς ἐπέχει θέσιν κριτικῆς ἐκδόσεως. Ἥτις πλὴν ἄλλων θ' ἀπῆται πρωτίστως τὴν μελέτην αὐτοῦ τοῦ χειρογράφου τῆς Μόσχας ἢ τουλάχιστον φωτογραφιῶν αὐτοῦ, οἷας δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθη νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν. Πίναξ ὀνομάτων καὶ πραγμάτων συμπληροῖ τὸ ἔργον, ὅπερ κοσμεῖται ὑπὸ ἑπτὰ ἐξαίρετων πινάκων περιεχόντων πανομοιότυπα κωδίκων, ἐν οἷς αὐτόγραφα σχόλια τοῦ Ἀρέθα.

Δύσκολος θὰ ἦτο ἡ ἐν λεπτομερείᾳ ἀνάλυσις τοῦ βιβλίου, περιέχοντος ἄλλως ἐν μεγάλῃ συμπτώσει ὕλην, ἥτις θὰ ἠδύνατο νὰ αναπτυχθῇ εἰς ὀγκῶδη τόμον, ἕνεκα τῆς ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἀποφυγῆς περιττῆς μακρολογίας καὶ τῆς εἰς τὰς πυκνὰς σημειώσεις πρᾶπομπῆς πολλῶν πραγμάτων. Οὐχ ἦττον δὲ δυσχερῆς ἦθελεν ἀποδοῖν ἡ διάκρισις τοῦ νέου ὅπερ παρέχει ὁ κ. Κουγέας, ἀπκνῶμεν δὲ τοῦτο ἐν πλείσταις σελίσιν ὅτε μὲν ἐκτιθέμενον, ὅτε δὲ ἀπλῶς ὑποδεικνυόμενον. Ἄρχονται δὲ τὰ νέα ταῦτα ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ ἔτους τῆς γεννήσεως τοῦ Ἀρέθα, ἐν ἀποδεικνύει κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰς προτέρας γνώμας γεννηθέντα περὶ τὸ 850· καὶ ἐν τῇ ὄλῃ δὲ βιογραφικῇ ἐκθέσει ἀναπλάσσεται νέα ὄλως εἰκὼν τοῦ βίου τοῦ Ἀρέθα ἐπὶ τῇ βάσει νέων πηγῶν καὶ ἐκ συνδυασμοῦ αὐτῶν πρὸς πρότερον γνωστὰς. Ἐὖ πρῶτον δὲ νῦν ἀποκομιζόμεν καθολικὴν εἰκόνα τοῦ Ἀρέθα ὡς ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρὸς ἐν σχέσει πρὸς τὴν βυζαντικὴν βραβείαν καὶ ὡς λογίου, καὶ καθορίζεται ὁ χαρακτήρ αὐτοῦ ὡς μελετητοῦ καὶ ὑπομνηματιστοῦ τῶν θύραθεν ἀρχαίων συγγραφέων. Ἐκ τῆς νέας δὲ ταύτης παραστάσεως γίνεται φανερά καὶ ἡ συμμετοχὴ καὶ ἐπίδρασις αὐτοῦ ἐπὶ τὴν σύγχρονον φιλολογικὴν κίνησιν, μεθ' ἧς συνδέεται, καὶ ἄλλων φιλολογικῶν γεγονότων τῶν βυζαντικῶν χρόνων ἡ ὀρθὴ ἐρ-

μηγεία Ἴδε π. χ. ἐν σ. 6 τὴν στήριξιν τῆς γνώμης τοῦ κ. Wolters, καθ' ἣν ἡ Ἀνθολογία ἐπιγραμμάτων τοῦ Κεφαλα συνεκροτήθη οὐχὶ τὸν δέκατον αἰῶνα, ἀλλὰ τελευτώντος τοῦ ἐνάτου. Ἀναλόγως ἀξία προσοχῆς εἶνε τὰ περὶ τῆς συμπράξεως τοῦ Ἀρέθα εἰς τὸν καταρτισμὸν τῶν καλουμένων Σεγουεριανῶν λεξικῶν (σ. 64 κ. ἐ., 102).

Ἄλλὰ τὸ πάντων σπουδαιότατον εἶνε μετὰ τὴν λεπτομερῆ ἐξέτασιν τῶν παντοίων συγγραφῶν τοῦ Ἀρέθα καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐρεύνης αὐτοῦ ἐν τῷ δευτέρῳ μέρει ἢ ἐν τῇ τρίτῃ ἐξερεύνησις τῶν κατὰ τὴν βιβλιοθήκην καὶ τὸ βιβλιογραφικὸν ἐργαστήριον τοῦ Ἀρέθα, ἥτις καὶ καταλήγει εἰς τὴν γνώμην, ὅτι ὁ λόγιος μητροπολίτης Καισαρείας ἐν τῇ συγκροτήσει τῆς ἰδίας πλουσίας βιβλιοθήκης καὶ ταῖς φιλολογικαῖς αὐτοῦ μελέταις, αἵτινες δὲν περιωρίζοντο μόνον εἰς τὴν ἰδεωτικὴν αὐτοῦ ἐργασίαν, ἀλλ' ἀνέδειξαν αὐτὸν καὶ ἡγήτην ἰδίας σχολῆς βιβλιογράφων καὶ φιλολογικῶν ἐργατῶν. χάριν βελτίονος ἐν τῷ μέλλοντι παραδόσεως καὶ κατανοήσεως τῶν κλασικῶν συγγραφῶν ἐφρόντιζε διὰ παντὸς τρόπου νὰ προμηθεύηται ἀρχετύπους κώδικας παπυρίνους ἐξ Αἰγύπτου. Ἡ δὲ γνώμη αὕτη φαίνεται μὲν τὸ πρῶτον τολμηρὰ, ἀλλὰ δὲν λείπουσι τὰ τεκμήρια, ἢ δὲ ἀποδεικτικὴ μέθοδος τοῦ κ. Κουγέα εἶνε ἀξία παντὸς ἐπαίνου.

Περαιτέρω δὲ βαίνων μετὰ τὴν ἐξεικόνισιν τῆς πρώτης ἀναγεννήσεως τῶν κλασικῶν σπουδῶν ἐν Βυζαντίῳ, ἥτις συνδέεται πρὸς τοὺς χρόνους καὶ τὰ ὀνόματα τοῦ Φωτίου, τοῦ Ἀρέθα, τοῦ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου καὶ τῶν περὶ αὐτὸν λογίων, ἐκφράζει τὴν γνώμην, ὅτι ὁ μκρασμὸς τῶν σπουδῶν ἐκείνων, ἢ ἐκπτώσις αὐτῶν καὶ τὸ χάσμα τὸ παρατηρούμενον μεταξὺ τοῦ ἐβδόμου καὶ τοῦ ἐνάτου αἰῶνος δὲν ὀφείλεται, ὡς συνήθως νομίζεται, εἰς τοὺς πολιτικούς περισπασμούς τοῦ κράτους, τὰς ἐριδας τῶν χρόνων τῆς εἰκονομαχίας καὶ τὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομὰς, ἀλλ' εἰς τὴν ὑπὸ τῶν Ἀράβων κατάληψιν τῆς Αἰγύπτου, ἥτις, οὔσα ἐπὶ μίαν σχεδὸν χιλιετηρίδα τὸ μέγα ἠνισαυροφυλάκιον τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, ἐχρησίμευε καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον ὡς πηγὴ τῶν κλασικῶν σπουδῶν. Εἰς τὴν πηγὴν λοιπὸν ταύτην ἀπετάθησαν καὶ πάλιν ὁ Ἀρέθας καὶ οἱ λοιποὶ ἄνδρες τῆς πρώτης ἐν Βυζαντίῳ ἀναδιώσεως τῶν φιλολογικῶν περὶ τὴν ἀρχαιότητα σπουδῶν. Κατὰ ταῦτα αὕτη ἐκείνη ἢ Αἴγυπτος ἢ ἐπαγαγοῦσα τὴν κατάπτωσιν συνετέλεσε καὶ εἰς τὴν ἀναγέννησιν

τῶν κλασικῶν σπουδῶν ἐν Βυζαντίῳ ἐφ' ὅσον ἔτι ἐσώζοντο μετὰ δουλείαν διακοσίων ἐτῶν ἐν Αἰγύπτῳ τὰ λείψανα τῆς ἀρχαίας γραμματειακῆς παραγωγῆς.

Τοιαύτη ἡ νέα θεωρία τοῦ κ. Κουγέα, ἣτις ἔνεκα τῆς μεγάλης αὐτῆς σπουδαιότητος ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων θὰ προκαλέσῃ βεβαίως πολλὰς νέας ἐρεῦνας καὶ συζητήσεις· ἀλλὰ τὸ καθ' ἡμᾶς ὁμολογοῦμεν, ὅτι ἐπέσθημεν ἀπὸ τοῦδε, καθ' ἃ ἐπέσθημεν ἐπ' Ἰσῆς ἐπὶ τῇ δικαίᾳ εὐχῇ τῆς ἐκδόσεως ἀπάντων τῶν ἔργων τοῦ Ἀρέθα, ὅτι ἀρμοδιώτατος ἐκδότης διὰ τῶν μέχρι τοῦδε ἐρευνητῶν αὐτοῦ ἐνδεικνύεται ἢ μάλλον ἐπεβλήθη ὁ κ. Κουγέας.

René Dussaud Les civilisations préhelléniques dans le bassin de la mer Egée. Deuxième édition revue et augmentée avec 325 gravures et 18 planches hors texte dont cinq en couleurs. Paris. Librairie Paul Geuthner. 1914. Εἰς μέγα 8^{ον} σιλ. X, 482.

Παρῆλλον βεβαίως αἱ ἡμέραι, καθ' ἃς ὁ ἱστορικὸς, προκειμένου περὶ τῶν χρόνων τῶν προγενεστέρων τῆς ἐποχῆς, καθ' ἣν ἔχομεν πρὸ ἡμῶν ἀφθόνους ἢ ἔστω καὶ μόνον ἐπαρκεῖς γραπτὰς ἱστορικὰς πηγὰς, ἀναφερομένας εἰς γεγονότα ἐπιδεχόμενα κρίσιν καὶ συζήτησιν, ἀλλ' ὄχι ἀμφισβήτησιν, οὐδὲν ἄλλο εἶχε πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἢ μύθους, οὓς ἢ ἐπειρᾶτο νὰ ἐρμηνεύσῃ κατ' εὐημέρειον μέθοδον ὡς ὑποκρύπτοντας ἱστορικὰ γεγονότα ἢ, ὀρθότερον ποιῶν, ἤρκειτο νὰ ἐπαναλάβῃ, ἐπιλέγων, καθ' ἃ ἐπραξεν ὁ Γρότε, τὸ τοῦ ἀρχαίου ζωγράφου, εἰπόντος «ἡ αὐλαία εἶνε ἢ εἰκῶν». Οὐδὲ εἶνε πλέον ἀρχαιοτάτη ἡμῶν πηγὴ περὶ τῶν ἐλληνικῶν χωρῶν ἢ ὀμηρικὴ ποίησις. Ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ δώσῃ εἰς ἡμᾶς ἡ γραπτὴ παράδοσις ἐζητήθη ἀλλαχοῦ, ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς εὐρήμασιν. Ἡ τελευταία πεντηκονταετία, ἰδίως αἱ τελευταῖαι αὐτῆς δεκάδες, ὑπῆρξαν γονιμώταται εἰς ἀνακαλύψεις σχεδὸν ἀπροσδοκίτους, ἐκπληξάσας τὸ πρῶτον, μεμονωμένως ἐξετασθεῖσας τὸ κατ' ἀρχάς, αἰτίνες τῶρα πλέον ἤρχισαν συνδυαζόμεναι ἐν τῇ ἐρμηνείᾳ. Διὰ τῆς συμπληρώσεως δὲ ταύτης ἠδῶνθη τὸ πεδῖον τῆς ἐρεύνης, καὶ τοῦτο μὲν συνεσχετίσθη ὁ ἐλληνικὸς κόσμος πρὸς τινὰς τῶν χωρῶν τῆς λοιπῆς Εὐρώπης, τοῦτο δὲ πρὸς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον. Αἰῶνες ὅλοι τὸ κατ' ἀρχάς, χιλιετηρίδες ἐπειτα προσετέθησαν πρὸς τὰ ἄνω εἰς τὴν ἐλληνικὴν ἱστορίαν. Οὕτως ὁ αἰὼν